

SĂRBĂTOAREA MASLENIȚA LA RUȘII LIPOVENI DIN DOBROGEA

Rezumat: Etnicii ruși lipoveni, originari din regiuni precum Moscova, Don, Volga, Kuban, s-au stabilit pe teritoriul Dobrogei începând cu a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, așezându-se în zonele limitrofe ale Deltei Dunării, dar și în apropierea pădurilor din Nordul Dobrogei. Odată stabiliți în spațiul dobrogean, rușii lipoveni, cunoscuți și sub denumirea de staroveri sau credincioși ortodocși de rit vechi, au reușit să conviețuiască alături de celelalte etnii, păstrându-și în același timp limba, obiceiurile și tradițiile.

Una dintre sărbătorile de peste an ale credincioșilor ortodocși de rit vechi, tributari obiceiurilor ancestrale rusești, este Maslenița („Săptămâna Brânzei” sau „Săptămâna Albă”), care se celebrează în ultima săptămână de dinaintea intrării în Postul Paștelui. Maslenița marchează sfârșitul iernii geroase și debutul zilelor călduroase ale primăverii, fiind totodată o sărbătoare a veseliei și a iertării, care din punct de vedere gastronomic stă sub semnul mâncărilor preparate pe bază de lactate și ouă.

Cuvinte cheie: ruși lipoveni, etnie, rit vechi, Dobrogea, Maslenița

Etnicii ruși lipoveni, originari din regiuni precum Moscova, Don, Volga, Kuban s-au stabilit pe teritoriul dobrogean începând cu a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, așezându-se în zonele limitrofe ale Deltei Dunării, dar și în apropierea pădurilor din Nordul Dobrogei. Grupurile compacte de ruși au ales această provincie istorică datorită politicii regimului otoman ce le-a permis păstrarea nealterată a propriei identități, dar și pentru bogățiile regiunii, propice pentru desfășurarea activităților economice, menite să le asigure traiul zilnic.

Odată stabiliți în spațiul dobrogean, rușii lipoveni, cunoscuți și sub denumirea de staroveri sau credincioși ortodocși de rit vechi, au reușit să conviețuiască alături de celelalte etnii, păstrându-și, în același timp, limba, obiceiurile și tradițiile. În spațiul dobrogean, aceștia au întemeiat noi așezări ori

* Muzeul de Artă Populară Constanța; E-mail: ceraseladobrinescu@gmail.com

au contribuit la dezvoltarea unora deja constituite, reușind să-și păstreze identitatea etnică, indiferent de regimul politic existent.

Portul tradițional, arhitectura, modul de viață, sărbătorile și obiceiurile rușilor lipoveni au elemente proprii, care imprimă acestei etnii o puternică „amprentă” de specificitate. Limba și tradițiile s-au perpetuat de-a lungul timpului, iar acest lucru s-a datorat în primul rând religiei, care a fost liantul principal în ceea ce privește conservarea identității etnice.

Una dintre sărbătorile de peste an ale staroverilor dobrogeni, tributari obiceiurilor ancestrale rusești, este Maslenița („Săptămâna Brânzei” sau „Săptămâna Albă”), care se celebrează în ultima săptămână de dinaintea intrării în Postul Paștelui. Numele acestei sărbători este de origine slavă (maslo-ulei) și are legătură cu faptul că multe din mâncărurile preparate cu acest prilej sunt „cocături unse, date cu unt”. Maslenița marchează sfârșitul iernii geroase și debutul zilelor călduroase ale primăverii, fiind totodată o sărbătoare a veseliei și a iertării, care din punct de vedere gastronomic stă sub semnul mâncărilor realizate pe bază de lactate și ouă.

În perioada regimului comunist, timp de 25 de ani, rușii lipoveni nu au mai sărbătorit public Maslenița, dar după anul 1990 acest obicei a fost revigorat în majoritatea localităților dobrogene cu populație ruso-lipovenească.

Cei dintâi care au reluat, instituționalizat, serbările dedicate Masleniței au fost rușii lipoveni din orașul Tulcea. Evenimentul oficial a avut loc la data de 25 februarie 1993, iar acesta s-a datorat inițiativei Comunității Rușilor Lipoveni.

La Ghindărești, localitate din județul Constanța cu populație majoritară ruso-lipovenească, obiceiul a renăscut după anul 1999. Conform celor declarate de Alexe Melicov, care la data anchetei era președintele local al Comunității Rușilor Lipoveni, în fiecare an, cu o săptămână înainte de intrarea în post, de luni până vineri, toți locuitorii satului se distrează, pentru că „Săptămâna Albă” este una a „petrecerii”. După această perioadă, vin săptămânile de smerenie ale Postului Mare, în care veselia și dansul sunt interzise.

La Carcaliu (județul Tulcea), sărbătoarea a fost revitalizată începând cu 2 aprilie 1994, la inițiativa profesorului Feodor Chirilă, eveniment petrecut în prezența a sute de oameni.

De-a lungul timpului, sărbătoarea a conservat câteva cântece specifice, iar textul celor interpretate la Carcaliu prezintă două variante: prima se referă la sfatul fetelor pentru primirea sau respingerea unui flăcău, iar cea de-a doua la sfatul mamei cu feciorul ales de către cea mai frumoasă fată din sat, în ceea ce privește acceptarea sau respingerea ei. Astfel, *Maslina na Camenca* împrumută unele momente ale obiceiurilor de nuntă, de fapt o succesiune de secvențe

ceremoniale, cu valențe magice, dar mai ales ludice, ce se desfășoară în joia săptămânii albe.

Maslenița adună laolaltă fetele și femeile, îmbrăcate în costume tradiționale, care țin în mână câte o batistă (*kasinka*) și merg pe străzi, într-un dans ritual, intonând cântece specifice acestui obicei. Așa cum se întâmplă și în cazul colindelor românești, care nu se performează decât în perioada sărbătorilor de iarnă, „cântecele de Masleniță”, nu se cântă decât cu prilejul acestei sărbători. Textul cântecelor intonate cu acest prilej diferă (*Strela, Kak pusciu strelu* sau *Ia pusciu strela*), mai mult sau mai puțin, de la o localitate la alta, însă mesajul lor este același: energie solară, aducătoare de lumină, iubire, viață, toate avându-și originile în păgânism. De asemenea, în majoritatea satelor lipovenești dobrogene este intonat un cântec în care se vorbește despre hamei, ca simbol al fertilității și bunăstării, făcându-se astfel și o trimitere la excesele de tot felul care se fac în săptămâna Masleniței.

La Tulcea, în cadrul sărbătorii exista obiceiul lansării unei săgeți aprinse din vârful Colnicului Hora, unul dintre cele mai înalte puncte ale orașului, situat în cartierul lipovenesc. Această săgeată avea rolul de a alunga vremea rea și de a face loc soarelui. Săgeata, ca semn al cunoașterii rapide, simbolizează raza solară, sursă de căldură și lumină. În cartierul tulcean Comorofca, tinerii dansau pe o melodie săltăreață, însoțită de cuvintele: „Sari, sari, rață / Mai sus de stejarul bătrân”.

În unele sate, „lansarea” săgeții de către tineri simboliza căutarea viitoarei mirese. În mod tradițional se realiza un lanț uman, care pornea dintr-un capăt al satului până în celălalt, cântând cântecul care anunța venirea Masleniței. Cu acest prilej, locuitorii erau invitați să se adune, pentru a începe *horovod*-ul.

De-a lungul timpului, sărbătoarea a conservat câteva aspecte specifice anumitor localități dobrogene. Astfel, la Jurilovca, în județul Tulcea, exista obiceiul ca tinerii să le dea în leagăn pe fetele cu care urmau să se logodească. În cazul în care logodna era confirmată, fata îi dădea băiatului un șal, urmând ca în perioada Postului Mare să nu se mai vadă deloc. Dacă după această perioadă băiatul se răzgândea în privința logodnei, îi înapoia fetei șalul, iar dacă fata era cea care nu mai dorea logodna, trimitea o prietenă să-i aducă șalul.

La Carcaliu, județul Tulcea, batistele (*kasinki*) se legau în vârful unui băț și erau purtate în timpul *horovod*-ului, ca simbol al despărțirii de iarnă, dar și al separării tinerilor îndrăgostiți pe toată perioada Postului Mare.

La Carcaliu, un mare rol în păstrarea și conservarea Masleniței îl are în prezent ansamblul folcloric „Verba”, al cărui repertoriu cuprinde și cântecele care s-au cântat de-a lungul timpului cu prilejul acestei sărbători.

Conform unei vechi tradiții, în unele comunități ale rușilor lipoveni din România s-a păstrat obiceiul arderii unei păpuși mari din paie sau câlți, botezată „Ciucelo”. Arderea păpușii are loc în timpul unui ritual specific, în cadrul căruia oamenii cântă și dansează în jurul păpușii. Înainte de acest sacrificiu simbolic, păpușa, care este o întruchipare a iernii sau a duhurilor rele, este plimbată prin sat. Ritualul arderii are menirea de a alunga anotimpul rece, dar și de a purifica spațiul de tot ceea ce era considerat „rău”. Acest obicei al arderii păpușii din paie este o moștenire de pe tărâmul rusesc, unde se desfășoară un adevărat spectacol al funeraliilor Masleniței, ca personaj care simbolizează iarna. Pentru o lungă perioadă de timp, în mediul starover, această tradiție a fost considerată un păcat. Reprezentând dublul persoanei umane, substitutul ei în diferite rituri și practici magice, păpușa poate fi și o întruchipare a unor divinități malefice, iar sacrificiul ei prin ardere avea menirea de a îndepărta răul generat de acestea.

Un obicei specific staroverilor din Slava Cercheză, județul Tulcea, este *karahod* – colindarea satului de către un grup de femei în timp ce acestea cântă vechi cântece lipovenești tradiționale. Pe plan local acest lucru se datorează ansamblului „Slaveanka”. Cu ani în urmă, în „Săptămâna albă”, pe dealul dinspre Topalu aflat la marginea satului Ghindărești, băieții făceau întreceri cu caii. Caii erau împodobiți cu panglicile luate sau primite de la fete. Conform unor vechi cutume, fetele își strângeau părul lung într-o coadă la spate, pe care o legau cu o panglică (*lenta*). În perioada Masleniței, fetele dăruiau băieților din aceste panglici, în semn de simpatie și ca o promisiune al unui început de relație.

De altfel, în comunitățile starovere, panglica este un simbol al fetelor tinere, necăsătorite, iar dacă părul este legat cu o panglică roșie acesta este un indiciu că fata respectivă este logodită.

Atmosfera acestei sărbători a fost descrisă astfel de către o informatoare de teren din localitate: „Fetele se strângeau într-un loc anume, mai întins, aflat în centrul comunei, și cântau cântece; se adunau tot mai multe, se strângeau într-un șir și mergeau cântând prin sat, pe străzi, pe ulițe, se făcea șirul lung de tot și se cânta. Așa era toată săptămâna, veselie în tot satul. Supărările erau uitate, cine era certat cu cineva se împăca, să nu-l prindă postul supărat”.

Conform tradiției, Maslenița avea o „coregrafie” specifică: „se împletea un fel de gard uman din brațele femeilor care țineau batiste în mâini, treceau pe sub un pod din mâini și rămăneau acolo, apoi se cânta să se despletească gardul asta; se pleca de pe o stradă, se venea pe alta, ieșeau oamenii la porți cu *vareniki*, plăcinte, vin”.

La Ghindărești, începând cu anul 1999, s-a produs o revitalizare puternică a acestei sărbători laice, iar *horovod*-ul se organizează în ultimii ani, mai ales prin

participarea corului de femei „Novoseolki”, căruia i s-a alăturat ansamblul de dansuri tradiționale „Dunaiskie tanțori”.

Ca orice sărbătoare, Maslenița are mâncărurile sale specifice. Astfel, în „Săptămâna Albă” mâncărurile preparate sunt cele pe bază de lactate și ouă, precum: *vareniki* (colțunași cu brânză, vișine și miere), *blinî* (clătite cu urdă sau brânză), *pirojeniki* (gogoși cu brânză), dar și din pește (borș de pește, tocăniță de pește, pește prăjit). Între acestea, clătita (*blinî*) are o însemnătate aparte, iar la rușii lipoveni există superstiția potrivit căreia „câte blîni ai mâncat, atâția ani din viață ai câștigat”. Forma acesteia, rotundă, aspectul rumenit, fierbinte, simbolizează soarele, izvor de viață și lumină. Soarele, vechi simbol arhetipal, este prezent în aproape toate culturile lumii, fiind sursă și întruchipare a luminii diurne, cu toate valențele ei spirituale. El poate fi conotat prin diferite coduri și simboluri, unul dintre acestea fiind discul, forma rotundă.

În ultima zi a Masleniței, numită și „Duminica Iertării” sau „Ziua Iertării”, supărările sunt uitate, iar cei care au fost certați trebuie să se împace. Cu acest prilej, se face un schimb de replici („Iartă-mă, dacă ți-am greșit!”, „Iartă-mă și tu!”), iar protagoniștii își oferă daruri. Întotdeauna, primii care își cer iertare sunt cei mai tineri. Tot în „Duminica Iertării” sunt pomeniți și morții, iar rudele merg la cimitir cu *blinî*, pe care le împart în memoria decedaților. Simbolic, se cere iertare și celor trecuți în neființă.

Ultima zi din săptămâna Masleniței marchează „lăsatul secului” și începutul Postului Paștelui, care se va întinde pe o perioadă de șapte săptămâni, dar și despărțirea de iarnă și începutul unui nou ciclu de viață. În mod simbolic, se consideră că vremea rece a plecat, iar zilele ce vor urma vor sta sub semnul soarelui cel dătător de viață.

În prezent, Maslenița / Măslina este sărbătorită atât în comunitățile rurale, cât și în cele urbane, fiind un prilej de veselie și de rememorare a unei vechi tradiții transmise din generație în generație. De asemenea, „Săptămâna Albă” este marcată prin petreceri organizate la sediile locale ale Comunității sau chiar în restaurante, unde ansamblurile artistice pun în scenă secvențe ale acestui obicei.

BIBLIOGRAFIE:

Lucrări:

Anore, Andrei, *Maslenița în Slava Cercheză*, în „Zorile”, nr. 3-4 (257-258), 2014, p. 13.

Anore, Cristina, *Maslenița, la București*, în „Zorile”, nr. 3 (245), 2013, p. 5.

*** *Dicționarul Explicativ al Limbii Române*, Editura Univers Enciclopedic Gold, București, 2012.

Chirilă, Feodor, *Ruși lipoveni*, în „Cronologia minorităților naționale din România”, vol. II, *Macedoneni, polonezi, ruși lipoveni, ruteni, sârbi, tătari și turci*, (Gidó Attila, editor), Editura Institutului pentru Studierea Problemelor Minorităților Naționale, Cluj-Napoca, 2013.

Dobrinescu, Cerasela, *Rușii lipoveni din Dobrogea – istorie și tradiții specifice (a doua jumătate a secolului al XVIII-lea – 2011)*, Editura „C.R.L.R.”, București, 2019.

Durand, Gilbert, *Structurile antropologice ale imaginarii*, Editura Univers Enciclopedic, București, 1998.

Evseev, Ivan, *Dicționar de magie, demonologie și mitologie românească*, Editura Amarcord, Timișoara, 1998.

Idem, *Dragobetele, păsările și dragostea*, în „Zorile”, nr. 3-4 (163-164) / 2006.

Idem, *Enciclopedia semnelor și simbolurilor culturale*, Editura Amarcord, Timișoara, 1999.

Filat, Valentin, *De „Maslenița” la Ghindărești*, în „Zorile”, nr. 3 (245), 2013.

Milian, Mihai, *Observații asupra unor obiceiuri din riturile de trecere la lipovenii din Carcaliu*, în „Datina”, an VIII, nr. 21 (dec. 2000).

Neumann, Natalia, *Maslenița, și nu numai, la Tulcea*, în „Zorile”, nr. 3 (245) / 2013.

Timofte, Iuliana, *Ruskaja maslenița în România*, în „Zorile”, nr. 1 (218), 2011.

Izvoare orale (anchete de teren realizate în perioada 2007-2008):

Informator de teren – Damian Ana, n. 1946, loc. Slava Rusă, jud. Tulcea (a consemnat Cerasela Dobrinescu, mai 2008).

Informator de teren -Alexe Melicov, n. 1964, loc. Ghindărești, jud. Constanța (a consemnat Cerasela Dobrinescu, iunie 2007).

Informator de teren – Magdalena Colesniuc, Comunitatea Rușilor Lipoveni din Mangalia (a consemnat Cerasela Dobrinescu, martie 2008).

Informator de teren – Maria Dănilă, n. 1953, loc. Ghindărești, jud. Constanța (a consemnat Cerasela Dobrinescu, iunie 2007).